

УДК 159: 378.011.32.037

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ДЕТЕРМІНАНТНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ

Зарицька В.В., Борисенко В.М.

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

У статті аналізуються поняття та сутність феномену «емоційна компетентність» як складової професійного становлення фахівців соціономічних професій. Обґрунтовуються підходи вчених до трактування самого поняття «професійне становлення» та місце в цьому процесі емоційної компетентності як детермінантної складової. Обґрунтовується необхідність і можливості формування емоційної компетентності майбутніх фахівців у студентський період. Доведено, що студенти в процесі навчання проходять три стадії професійного становлення, де на кожній із них рівень емоційної компетентності зростає разом із знаннями і напрацюванням професійно важливих умінь, в тому числі і емоційного спрямування. Встановлено, що емоційна компетентність є регулятором професійної діяльності, свідчить про емоційну готовність фахівця для роботи у сфері «людина-людина».

Ключові слова: емоційна компетентність, професійне становлення, професії соціономічного напрямку, емоційна компетентність, емоційна готовність.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми обумовлена необхідністю визначення таких складових професійного становлення фахівців соціономічного напрямку, які б забезпечували високу якість їх професійної діяльності. Однією із таких складових є емоційна компетентність, яка сприяє встановленню емоційно позитивних стосунків між співробітниками, враховуючи їх особистісні особливості, ставлення до виконання професійно важливих завдань, рівень фахової підготовки, з одного боку, а з іншого – усю складність сучасного суспільства і високі вимоги до фахівців, визначені у Законі України «Про вищу освіту», якими передбачена високий рівень толерантності, емпатійності фахівців у процесі професійної діяльності для досягнення необхідного результату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема емоційної компетентності як складової підготовки студентів до професійної діяльності розглядається з точки зору емоційної готовності до виконання професійних обов'язків. Про емоційний компонент професійного становлення особистості говориться у дослідженнях М. Єрмолаєва [6] з професійного самовизначення, на значущості цього компонента у професійній діяль-

ності наголошують Л. Буркова [4], М. Заброцький [7], В. Зарицька [8]; емоційну готовність до професійної діяльності фахівців соціономічного напрямку вважають домінантною І. Андреева [2], В. Бодров [3], В. Зарицька [8], О. Кононко [13], О. Тарновська [18] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Залишається недостатньо дослідженою проблема формування емоційної компетентності студентів – майбутніх фахівців соціономічного напрямку, яка в сучасних складних умовах суспільного життя є надзвичайно актуальною у зв'язку з тим, що після закінчення навчального закладу фахівцю необхідно у найкоротший термін знайти спільну мову і порозуміння із співробітниками для забезпечення успішної фахової діяльності.

Мета статті: полягає у здійсненні теоретичного аналізу наукових підходів дослідників до обґрунтування емоційної компетентності як детермінантної складової професійного становлення фахівців соціономічного напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема професійного становлення особистості відображена у працях таких відомих психологів, як: К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Г. Балл,

Л. Божович, Є. Клімов, Г. Костюк, А. Маркова, Л. Подоляк і В. Юрченко, В. Семиченко та ін.

У сучасних державних документах України наголошується на особливій значущості професійного становлення (професійної компетентності) спеціалістів у розбудові держави. Так, у Законі України «Про вищу освіту» професійна підготовка визначається як здобуття кваліфікації за певним напрямом підготовки і становить собою цілеспрямований процес, який має свою мету (розвиток професійної компетентності), завдання і результати (готовність до професійної діяльності). В «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» визначено головне завдання вищої школи, яке полягає в тому, щоб підготувати фахівців з вищою освітою, здатних творчо і виважено підходити до прийняття професійно важливих рішень, узгоджуючи свої дії з діями інших учасників спільної діяльності, здатних системно займатись самовдосконаленням як фахівця і як особистості [14]. Це можна пояснити тим, що особистість фахівця часто виступає і об'єктом, і суб'єктом професійної діяльності. Особливо виразно об'єкт-суб'єктний характер професійної діяльності проявляється у фахівців соціономічних професій.

Соціономічними професіями, зокрема, Л. Буркова називає ті, де предметом праці виступають соціальні стосунки на різних рівнях соціальної взаємодії, їх вивчення, формування, корекція, управління, експертиза та ін. До них вона відносить такі професії, як: педагог, соціальний педагог, соціальний психолог, журналіст, соціолог, соціальний працівник, юрист та ін. [5, с. 2]. Вона зазначає, що особливістю спеціалістів соціономічних професій є те, що такі фахівці в своїй професійній діяльності мають справу з людьми, які мають різного роду соціальні проблеми і формують специфічний клас задач, що частіше всього характеризуються складністю, динамічністю і невизначеністю. Вона стверджує, що спеціалісти соціономічних професій, звичайно, вирішують і прості, статичні, визначені задачі, які відносяться до нормативного виду задач. Але їх відсоток значно менший у практичній діяльності. Оскільки соціономічні професії тісно пов'язані з процесами взаємодії між людьми, то вирішення професійно важливих задач, ґрунтуючись на законодавчій, нормативній базі, у більшості випадків потребує від фахівців умінь ідентифікувати проблеми, виокремлювати їх ознаки, аналізувати та моделювати ситуації, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, знаходити серед альтернатив рішення та прогнозувати їх вплив на результат цих рішень, оцінювати прийняті рішення як результат професійної діяльності [5].

Враховуючи особистісні особливості кожного співробітника, не можна обійтись без врахування емоційного ставлення кожного з них до виконання поставлених завдань. Цим обумовлена необхідність включення до домінуючих компонентів професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій такого компоненту як емоційна компетентність. Л. Буркова [4] абсолютно правомірно доводить, що способи професійної діяльності транслюються в професійній компетентності і називає головними серед них такі, як: соціально-діагностична, соціально-моделюю-

ча, соціально-прогнозуюча, соціально-проектна, професійно-технологічна, професійно-рефлексивна, але не враховує емоційної компетентності, без якої не може обійтись будь-який фахівець соціономічних професій. Згідно з науковими висновками, зокрема, Є. Клімова, метою представників професій соціономічного напрямку виступає оцінка соціальних об'єктів на підставі вивчення і узагальнення умов їх життя і праці, взаємостосунків з людьми, дій в різних обставинах та ін. [12]. Соціономічні професії щодо їх функціонального призначення, наприклад, Л. Буркова [5] визначає як такі, що впливають в першу чергу на соціальну взаємодію учасників професійної діяльності: соціальну організацію, соціальне управління, соціальний розвиток, соціальну підтримку і допомогу, корекцію соціальних зв'язків і формування соціально виправданих зв'язків в процесі професійної (суб'єкт-об'єктної) взаємодії на всіх рівнях. Зокрема, Л. Буркова визначає п'ять рівнів соціальної взаємодії фахівців: людина-людина; людина-соціальна група; людина-суспільство (держава); соціальна група-соціальна група; соціальна група-суспільство (держава).

Взаємодія між людьми (групами людей) завжди включає когнітивний, емоційний і поведінковий аспекти, які взаємопов'язані і взаємообумовлені, бо, як правило, поведінковий аспект обумовлюється тим, який характер має емоційна окраска когнітивного аспекту, тобто наскільки емоції впливають і регулюють усвідомлене вираження думки чи дії. У зв'язку з цим дослідники психологічної готовності до професійної діяльності соціономічного напрямку виділяють як окремий компонент емоційну готовність, яку, зокрема, О. Тарновська [17] називає провідною умовою готовності до професійної діяльності означеного напрямку. Вона емоційну готовність вважає своєрідним регулятором задоволеності професією, задоволенням від змісту роботи, відчуттям внутрішнього спокою на роботі, впевненості в собі, передбачає позитивне ставлення до себе як до особистості, оточуючих співробітників, відіграє важливу роль у встановленні з ними міжособистісних стосунків, сприяє взаєморозумінню, емпатії, солідарності, сприяє формуванню способів розв'язання складних ситуацій, які можуть виникати в процесі професійної діяльності. Емоційна готовність до професійної діяльності обумовлена рівнем сформованості емоційної компетентності особистості фахівця як результату розвитку його емоційного інтелекту.

Емоційний інтелект, як свідчать останні дослідження вчених, є домінуючою складовою у підготовці фахівців будь-якого напрямку, а особливо соціономічних професій, бо рівень його розвитку визначає рівень сформованості емоційної компетентності, необхідної для емоційної готовності до професійної діяльності у означеній сфері. Зокрема, В. Зарицька емоційний інтелект визначає як інтегральну властивість особистості розпізнавати, розуміти, контролювати, регулювати власні емоції та емоції інших і використовувати ці здатності для досягнення життєво важливих цілей [11, с. 53]. Вона дає не тільки визначення поняття «емоційний інтелект» як сукупності властивостей особистості, але і характеристику кожної властивості, об'єднавши їх у чотири групи здатностей

особистості: розуміння особистістю власних емоцій; самоконтроль і саморегуляція емоцій»; розуміння особистістю емоцій інших людей; використання емоцій у діяльності і спілкуванні [11, с. 79].

Розуміння власних емоцій, як стверджує В. Зарицька, є важливим фактором у процесі спілкування між людьми як в побуті, так і в ділових стосунках. Воно носить чуттєвий характер і обумовлене рівнем розвитку емоційних здатностей, які, в свою чергу, забезпечують усвідомлення емоцій. Розуміння емоцій пов'язане з можливістю їх вираження, а оволодіння мовою емоцій вимагає засвоєння загальнонавчаних у даній культурі форм їх вираження, а також розуміння індивідуальних проявів емоцій у людей, з якими дана людина працює [11, с. 79].

Основними формами вираження власних емоцій, за дослідженнями В. Зарицької, виступають тривожність, фрустраційність, неадекватне ставлення до критики на свою адресу, які слід навчитися стримувати в собі, що сприятиме адекватному прояву емоцій в процесі розв'язання проблем, пов'язаних з їхньою підготовкою до професійної діяльності [9, с. 102].

Щоб навчитися розуміти власні емоції, треба знати, як вони виникають, які їх функції, як вони розвиваються. Розпізнавання емоцій має суттєве значення для вироблення адекватної реакції на дію, поведінку, бо, як наголошує О. Кононко [13, с. 121-122], людина, яка переживає те, що пізнає, відкриває себе, свої можливості і певним чином ставиться до себе, у неї формується емоційно-ціннісне ставлення до себе, що дуже важливо у професійній діяльності.

Здійснення самоконтролю і саморегуляції емоцій В. Зарицька вважає необхідним у професійній діяльності для прийняття виважених рішень, бо саме ці якості визначають рівень стресостійкості фахівця і дозволяють швидко зорієнтуватися у конкретних випадках, вибрати відповідну міру прояву емоцій, чим сприяти зниженню психологічної напруги і більш успішному розв'язанню проблеми, що виникла [10, с. 112]. Формувати здатність до самоконтролю і саморегуляції емоційної напруги як властивості особистості майбутнього фахівця І. Андреева радить формувати ще в період навчання у вузі. Вона обґрунтовує такий підхід тим, що професійний обов'язок змушує стримувати неприємні емоційні стани, бо часто повторювані негативні стани можуть призвести до загальної незадоволеності професією.

У зв'язку із специфікою роботи фахівців соціономічних професій, яка ставить високі вимоги до емоційних ресурсів фахівців виникає необхідність розвитку саморегуляції емоцій на етапі оволодіння професією.

Розуміння особистістю емоцій інших в структурі підготовки фахівців соціономічних професій є невід'ємною складовою емоційної компетентності, бо передбачає спілкування і взаємодію між людьми з різного роду проявами емоцій. Коли емоційні прояви мають позитивний характер, то вони сприяють як згуртуванню співробітників, так і позитивно відображаються на ефективності їх професійної діяльності. На основі глибокого і детального аналізу відповідної наукової літератури, наприклад, В. Зарицька дійшла висновку, що розумінню емоцій інших людей слід навчати

протягом студентського життя, щоб вони були здатні встановлювати як факт наявності емоційного переживання іншої людини, ідентифікувати їх, знаходити для них словесне вираження розуміти причини їх виникнення та прояву, так і передбачати наслідки, до яких цей прояв емоцій може призвести [11, с. 122].

Вміння використовувати емоції у спілкуванні і діяльності необхідне для фахівців соціономічних професій для досягнення професійного успіху, який викликає задоволення роботою, є емоційним відображенням процесу і результату праці, матеріального забезпечення, соціального статусу суб'єкта праці, як доводить В. Бодров [3, с. 87]. У використанні емоцій для спілкування і діяльності важливо розвивати у майбутніх фахівців соціономічних професій гнучкість прояву емоцій, домінування позитивних емоцій, здатність керувати своїми і чужими емоціями для досягнення позитивних професійно значущих результатів [11, с. 126].

Усі ці якості вимагають рефлексії особистості як механізму осмислення того, якими засобами і чому вона склала те чи інше враження про іншу людину для вироблення критичного ставлення до способів професійної підготовки, яке завжди супроводжується певними емоційними реакціями. У зв'язку з цим В. Петровський [15, с. 99-109] виділяє і обґрунтовує чотири елементи професійної рефлексії, пов'язаної з емоційними проявами: усвідомлення справжніх мотивів професійної діяльності; вміння відрізнити власні ускладнення від ускладнення інших; оцінка наслідків власних дій; оцінка дій інших, здатність до емпатії та децентрації. Оскільки рефлексія, яка обумовлена коректним проявом емоцій, є фундаментальною складовою професійного мислення фахівця, то вона нами включена в сукупність компонентів емоційної компетентності фахівців соціономічних професій, бо саме рефлексивні процеси проявляються у здатності фахівця усвідомлювати себе з точки зору співробітників у мінливих ситуаціях професійної діяльності і діяти виважено, спокійно і толерантно. На важливості рефлексії як провідної якості особистості, що забезпечує розвиток самосвідомості взагалі і професійної самосвідомості, зокрема, наголошують багато дослідників. Спираючись на результати досліджень, зокрема, Є. Симанюк [16, с. 147] називає такі типи рефлексії, які супроводжуються емоційно-когнітивними процесами: інтелектуальна рефлексія (її функція – переосмислення та перетворення похідної образно-концептуальної моделі об'єкта у найбільш адекватну на основі нової інформації); особистісна рефлексія (її функція – самовизначення людини та обґрунтування прав на відхилення від заданої конструкції); комунікативна рефлексія (її функція – зміна уявлень про іншого суб'єкта на більш адекватні в даній ситуації); кооперативна рефлексія (її функція – переосмислення та реорганізація колективної діяльності).

Вище означені типи рефлексії підкреслюють її важливість в структурі емоційної компетентності фахівців соціономічних професій, де інтелектуальна, особистісна, комунікативна і кооперативна складові рефлексії слугують важливою частиною успішності у професійній діяльності. Рефлексія виступає як подвійний процес дзеркального взаємовідображення партнерів по спіл-

куванню, завдяки якому вона здійснює позитивний вплив на процеси і результати мислення, регулює діяльність і поведінку суб'єкта.

З характеристик функцій рефлексії витікає, що якщо людина здатна розпізнавати, розуміти, контролювати, регулювати власні емоції та емоції інших і використовувати ці здатності для досягнення життєво важливих цілей, то вона здатна все це використати і в професійній діяльності. На основі цього таку особистість можна назвати емоційно компетентною у професійній діяльності взагалі і у професіях соціономічного напрямку, зокрема.

Висновки. Аналіз наукової літератури з проблеми емоційної компетентності особистості та значущості даного психологічного феномену для фахової підготовки студентів соціономічних професій дозволив зробити такі висновки. Професійне становлення особистості є не тільки довготривалим процесом, але й емоційно напруженим. Ще в студентські роки цю напругу треба навчитись переборювати, інакше вона буде заважати у повсякденній професійній діяльності. До головних якостей особистості майбутнього фахівця відносяться пізнавальні, ділові, моральні, комунікативні, про які не тільки треба знати, а і брати участь у таких видах студентського життя, де вони будуть напрацьовуватися і студент буде відчувати і оцінювати рівень їх сформованості. Це додаватиме студенту впевненості у тому, що він зможе справлятися з тими обов'язками, які будуть покладені на нього як фахівця.

Для фахівців соціономічних професій характерним є те, що їх діяльність тісно пов'язана з соціальними стосунками між людьми в процесі її здійснення. Дослідники соціономічних професій довели, що діяльність цих фахівців відзначається часто деякою нестабільністю, невизначеністю, динамічністю, оскільки пов'язана з виконанням

завдань, де присутній людський фактор. У зв'язку з цим є багато непередбачуваних моментів, які і викликають непередбачувані емоційні реакції, з якими часто важко впоратися у стосунках «людина-людина», «людина-соціальна група», «людина-суспільство», «соціальна група-соціальна група», «соціальна група-держава». Виходячи з вище сказаного, фахівцю соціономічних професій не можна обійтися без високого рівня розвитку емоційної компетентності, щоб бути емоційно готовим до професійної діяльності даного напрямку. Вчені називають емоційну компетентність, емоційну готовність важливими регуляторами професійної діяльності у сфері «людина-людина».

Емоційна компетентність вченими визначається як результат розвитку емоційного інтелекту, який є інтегральною властивістю особистості розпізнавати, розуміти, контролювати, регулювати власні емоції та емоції інших людей, використовувати ці здатності для досягнення важливих цілей як в житті в цілому, так і у професійній діяльності, зокрема. Виходячи з вище зазначеного, емоційна компетентність вченими визначається як здатність особистості до саморегуляції емоцій, а розпізнавання, розуміння емоцій інших людей, до рефлексії, як механізму осмислення емоцій, способів їх прояву у себе та у інших, причин їх виникнення, прогнозування їх протікання та наслідків, до яких може привести їх неадекватний прояв.

Таким чином, емоційна компетентність дійсно виступає домінуючою складовою професійного становлення фахівців соціономічних професій.

Перспективи подальших досліджень. Додаткового дослідження потребують способи напрацювання студентами досвіду адекватного реагування і оцінювання своїх і чужих емоцій для успішного їх використання при виконанні професійно важливих завдань.

Список літератури:

1. Ананьев В.А. Психология здоровья: концептуальные основы психологии здоровья [Основы валеологии] / В.А. Ананьев. – Санкт-Петербург: Речь, 2006. – 384 с.
2. Андреева И.Н. Когнитивные стратегии эмоциональной самореализации в педагогической деятельности / И.Н. Андреева // Весті ВДПУ. – 2008. – № 4. – С. 31-35.
3. Бодров В.А. Современные исследования фундаментальных и прикладных проблем психологии профессиональной деятельности / В.А. Бодров. Часть 2 // Психологический журнал. – 2008. – Т. 29. – № 5. – С. 83-90.
4. Буркова Л.В. Показники та критерії оцінювання рівня професійних компетентностей у майбутніх спеціалістів соціономічних професій / Л.В. Буркова // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 3. – С. 16.
5. Буркова Л.В. Теоретико-методологічні засади застосування інноваційних технологій у підготовці фахівців соціономічних професій у вищій школі: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня д.пед.наук: спец 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Л.В. Буркова. – Черкаси, 2011. – 36 с.
6. Ермолаев М.В. Психология развития / М.В. Ермолаев. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института. – Воронеж. Изд-во НПО «МОДЭК», 2006. – 376 с.
7. Заброцкий М.М. Вікова психологія: Навчальний посібник / М.М. Заброцкий. – К.: МАУП, 1998. – 92 с.
8. Зарицька В.В. Вплив емоційного інтелекту на розвиток професійної рефлексії особистості / В.В. Зарицька // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. – Харків: ХНПУ, 2013. – С. 80-85.
9. Зарицька В.В. Емоційно-когнітивні передумови розвитку емоційного інтелекту в період фахової підготовки / В.В. Зарицька // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. – Харків: ХНПУ, 2011. – Вип. 30. – С. 64-83.
10. Зарицька В.В. Рівень розуміння студентами власних емоцій у структурі емоційного інтелекту як важливої складової частини їх професійної підготовки / В.В. Зарицька // Психологічні перспективи: Волинський національний університет ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2011. – Вип. 17. – С. 92-104.
11. Зарицька В.В. Самоконтроль емоцій як детермінанта стресостійкості / В.В. Зарицька // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Вип. 50. – Х.:ХНПУ, 2015. – С. 101-113.
12. Зарицька В.В. Теоретико-методологічні основи розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки: [Монографія] / В.В. Зарицька. – Запоріжжя: КПУ, 2010. – 304 с.
13. Кононко О.Л. Соціальний-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) / О.Л. Кононко: [Навч. посіб. для вищ. навч. закладів]. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
14. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Вища освіта в Україні: Норматив.-прав. Регулювання / За аг. ред. А.П. Зайця, В.С. Журавського. – К.: Форум, 2001. – 21 с.

15. Рефлексия в структуре метакогнитивной организации субъекта // Рефлексивные процессы и управление. – № 1. – Том 4. – 2004. – С. 99-100.
16. Сыманюк Э.Э. Психология профессионально-обусловленных кризисов / Э.Э. Сыманюк. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 320 с.
17. Тарновская А.С. Формирование психологической готовности студентов университета к педагогической деятельности в школе: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец.: 19.00.07 – педагог. и возраст. Психология / А.С. Тарновская. – К., 1991. – 20 с.

Зарицкая В.В., Борисенко В.М.

Классический частный университет (г. Запорожье)

ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК ДЕТЕРМИНАНТНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИОНОМИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ

Аннотация

В статье анализируется понятие и сущность феномена «эмоциональная компетентность» как составляющая профессионального становления специалистов соционического направления. Обосновываются подходы ученых к определению самого понятия «профессиональное становление» и места в этом процессе эмоциональной компетентности как детерминантной составляющей. Обосновывается необходимость и возможность формирования эмоциональной компетентности будущих специалистов в студенческий период. Доказано, что студенты в процессе обучения проходят три стадии профессионального становления, на каждой из которых уровень эмоциональной компетентности возрастает вместе со знаниями и наработкой профессионально значимых умений в том числе и эмоциональной направленности. Установлено, что эмоциональная компетентность является регулятором профессиональной деятельности, свидетельствует об эмоциональной готовности специалиста к работе в сфере «человек-человек».

Ключевые слова: эмоциональная компетентность, профессиональное становление, профессии соционического направления, эмоциональная компетентность, эмоциональная готовность.

Zaritskaya V.V., Borysenko V.M.

Classic Private University (Zaporizhyya)

EMOTIONAL COMPETENCE AS A DETERMINANT COMPONENT OF PROFESSIONAL FORMATION OF SPECIALISTS IN THE SOCIONIC DIRECTION

Summary

The article analyzes the concept and essence of the phenomenon «emotional competence» as a component of the professional development of specialists in the socionic direction. The approaches of scientists to the definition of the concept of «professional formation» and the place in this process of emotional competence as a determinant component are substantiated. The necessity and possibility of formation of emotional competence of future specialists during the student's period is grounded. It is proved that students in the learning process undergo three stages of professional development, on each of which the level of emotional competence increases with knowledge and the development of professionally significant skills, including emotional orientation. It is established that emotional competence is a regulator of professional activity, testifies to the emotional readiness of a specialist to work in the field of «man-man».

Keywords: emotional competence, professional formation, professions of socionic direction, emotional competence, emotional readiness.